

З Р У Й Н О В А Н І С Х І Д Ц І

Фантастичне оповідання

І. РОСОХОВАТСЬКИЙ

Ще кілька годин - і ми відлітаємо звідси. Якими залишимося ми в ув'язі цих створінь - уже не тварин, але ще й не «людей»? Що ми забули зробити для них?

Вони стоять нерухомо, півколом. Легенько ворухаються лілові вусики-антени на їхніх «головах» - точніше, на трикутних виступах в центрі тулуба. Про що вони думають зараз? Про мене? Про ракету? Про себе?

Тьмяно міниться густа рідина в мушлях, що їх тримають створіння в щупальцях, не розлучаючись з ними і на мить. Ця рідина - їх життя. Вони не проживуть і півгодини, якщо не ковтнуть раз-другий з мушлі.

Мені жаль їх. Та це не тільки жалість. Вони нагадують маленьких дітей. Наші далекі предки колись були такими - в пору дитинства Землі. Безпорадні, безжалісні, до всього страшенно цікаві. Що змушує їх підніматися звивистими печерами від захованих у надрах планети озер із життєдайною рідиною на поверхню? Може, в печерах вичерпалися радіоактивні джерела, а вони не можуть жити без світла? З дна озер вони дістають мушлі. Той, хто краще пірнає, має змогу дістати мушлю більшого розміру. Отже, він може довше за інших залишатися на поверхні. Якби не це, вони б згуртувались, їм легше було б вижити. Та вони однаково намагаються бути гуртом, коли повертаються до озер - через завали в печерах, через небезпеку. Але коли їхні мушлі повні, вони бояться одне одного. А потім знову об'єднуються - щоб гуртом оборонятися і безпечніше почувати себе в дорозі.

«Отак вони стають розумними істотами», - сказав наш командир Влад, і його слова прозвучали як резолюція. Він завжди говорить отак - мало, неквапливо і значущо. Це мене дратує, спонукає до суперечок - без надії на успіх. Усі посміхаються, навіть Ася. А Влад мовчить, щоб потім однією фразою перекреслити всі мої докази. Невідпорна правота незворушно стоїть за ним, наче тень. Невже він ніколи не помилився?

А втім, йому не можна помилятися - це може призвести до загибелі всього екіпажу. І все-таки мені іноді хочеться, щоб він помилився... і став людянішим...

Одне з створінь чимсь стривожене. Здогадуюсь: рідини в мушлі залишилось мало. Мені здається, що якби воно мало очі, я прочитав би в них тугу і страх перед поверненням в надра планети, в морок, до димних озер. На нього чекають тисячі небезпек, щупальця напіврослин-напівтварин, що причаїлися в печерах, обвали. Але воно піде цією дорогою знову і знову. Воно вже не може інакше.

Тому мені важко ставитися до них холодно-допитливо, як Влад. Прощаю їхню скупість і жорстокість.

Пригадую, як одне з цих створінь, що затрималося на поверхні довше, ніж треба, спробувало вихопити в іншого мушлю з живлющою рідиною. Вони бились на смерть. Розхлюпали всю рідину. Інші стояли, дивилися. Не втручалися.

Ми не могли нічим допомогти. Передавали радіокодом сигнали, просили інших дати хоч краплину з їхніх запасів. Вони кидалися врозтіч, коли ми наближались. Навіть спробували захищатись. Ася розплакалася: «Тварюки!» Я вирішив дістатись до озер. Влад здогадався про мій намір, процідив: «Пізно». Я мало не загинув, а коли повернувся з рідиною, було вже справді пізно...

Мені потім перепало від Влада. Я огризався, як мід, передбачаючи його наказ: «Не втручатися».

Моя прихильність до них не зменшилася навіть після цієї події. Тому що надто вже страшний їхній шлях, а вони все-таки йдуть ним.

Я дивлюсь на скелясте плато, де сяє вершина Палацу, що його ми збудували для них. Тривожний неспокій не залишає мене. Ніби все продумано. Та мені здається...

Піднімаюся на скелі, а вони незграбно поспішають за мною. На слизькому камінні поблискує колючий лишайник, повітря, жовте, наче мед, спливає в долину. Спіральні, заряджені електрикою хмари пролітають зовсім близьенько, наче хтось стріляє ними в мене.

Заходжу в Палац. В центрі першого залу - колесо і важіль, найбільші винаходи людства. «Прискорити їхню еволюцію», - говорив Кім. «Допомогти їм», - думав я. Ася спитала, звертаючись і до нас, і до себе: «А може, їхня еволюція пішла б зовсім іншим шляхом, і ми просто нав'язуємо свою волю?» Влад мовчав. Ніхто не знав, про що він думав.

Я іду залами, де зберігаються вмуровані в стіни блоки із записами про найбільші відкриття. Щедрість, на яку здатні тільки вищі істоти. Розумна щедрість - кожний блок має специфічну оболонку, яку важко розкрити, і свій шифр. Лише досягнувши високого ступеня цивілізації, вони зможуть розкрити блок із записами про розщеплення атома. Вони зрозуміють: це піклування про них. Горилі не можна давати бочку з вибухівкою.

Все продумано. Та неспокій - пружина - не відпускає мене. Ми щось забули... Що саме?

Виходжу з Палацу. Вони чекають на мене.

Медове повітря темнішає, густішає, швидкоплинні хмари набирають фіолетового відтінку. Віє свіжістю, мов після грози. Наче підвішене на тонких жовтогарячих нитках променів, погойдується світило, наближається до виднокраю. Спускаюся до ракети, обережно ступаючи по слизькому камінню. Озираюся.

Підтримуючи мушлі, створіння квапливо шкандибають за мною і... відстають чимдалі більше. Одне з них спотикається. Рідина виливається на каміння. Створіння падає долілиць. Через відростки жадібно вбирає те, що не ввібрав ґрунт.

І нараз я розумію. Східці! Ми забули полегшити їм дорогу, щоб їм легше було підніматися до Палацу! Ми думали тільки про те, що залишали в блоках, і забули про дорогу до нього. Ми всі допустилися помилки: і в своєму піклуванні про них, і в мудрій обережності. І Влад - теж. А це може коштувати життя багатьом з них...

Вихоплюю з кишені сигналізатор. Вистукую на ньому команду-програму. В ту ж мить з контейнера ракети з'являється кілька автоматів. Оповиті димом вихлопів з невеликих дюз, вони поспішають на дорогу.

Чекаю, поки останнє з створінь зійде в долину, і передаю команду.

Автомати виконують програму. Сліпучі зигзаги спалахують на дорозі. Виростають гриби вибухів. Скрегочуть потужні електродолота і свердла.

Дорога вже скидається на ріку - всю її вкривають хвилі-сходинки. Автомати один за одним повертаються до ракети.

В цей час відчиняється другий люк. З нього на висувному ескалаторі спускаються Влад і Ася. Вони підходять до мене, дивляться на дорогу. Ася звично-ласкаво спирається на моє плече, каже:

- Дитинчата пам'ятимуть...

Так вона називає цих створінь.

Влад мовчить. Він повертається до мене в профіль, випинає нижню губу. Я тихенько хихикаю, бо він схожий у цю хвилину на пихатого горбоногого верблюда.

Та я одразу ж перестаю сміятися. Чому Ася так дивиться на нього, широко розплющивши свої темні спокійні очі? На мене вона дивиться інакше: трошки поблажливо, по-дружньому тепло.

Навіщо Влад дістає сигналізатор? Що відстукує на ньому?

З люка за його командою враз вилітають кілька автоматів. Гуркіт. Здрігається ґрунт. Зітхнувши, падають скелі. Злітає вгору каміння. Ася злякано випускає моє плече.

Отямившись, бачу, що дороги немає. Вона похована під уламками, порізана розколинами і ярами. Тепер вона ще небезпечніша для цих створінь, ніж раніш. Що він учинив? Нащо?

Від гніву паморочиться в голові. Похитуючись, роблю кілька кроків до нього. Один удар кулаком - і цей щуплий низенький чоловік - мій командир, покотиться по камінню.

Він мовчить. Сумовито дивиться на мене знизу вгору.

- Час іти. В ракету. Там поясну.

Навіть зараз його слова - слова резолюції. Мої пальці, стиснуті в кулак, тремтять...

Він повертається до мене сутулою спиною, прямує до ракети. Ася іде за ним - між ним і мною. І мені не лишається нічого іншого... Намагаюся втішити себе, згадуючи сумні очі командира. Може, він нещасливіший за будь-кого з нас саме тому, що бачить далі за інших і не має права на помилки? Може, йому страшенно хочеться навчитися робити помилки?

Ескалатор поволі піднімає нас до отвору люка, запнутого тоненькою плівкою. Сумовито дивлюсь на місце, яке недавно було дорогою на гору. Вдалині бовваніють непорушні постаті «дитинчат».

Уявляю, як вони прийдуть сюди, як здивовано мацатимуть неприступний для них підйом. Робитимуть спроби дістатися до Палацу, але ж мушлі з рідиною не можна випускати з щупальців, отже спроби ті марні...

Ненавиджу Влада. Ще ніколи нікого я так не ненавидів. «Дитинчата»... Навіщо він це зробив? Щоб принизити мене? Зневажити їх?

Вони підуть у свої похмурі надра, несучи в душах страх, подив і... невгамовну цікавість, жадобу пізнання.

І це примусить їх знову і знову іти на гору, де вони бачили щось Незвичайне і Загадкове. Але життєдайна рідина в мушлях, яка робить їх такими пожадливими й недовірливими, кожного разу змушуватиме їх зупинитися внизу.

А потім... Що ж буде далі?

І нараз на диво чітко уявляю... Ні, бачу, що буде!

Одного разу цікавість переможе все. Найсміливіші чи найдопитливіші з них наважаться. Вони почнуть працювати: сплетуть кодоли, зроблять мости, перекинуть їх через розколини. А під горою залишать свої мушлі, вперше довіривши їх іншим, щоб потім, за допомогою кодол підняти їх нагору. І ніхто з тих, що залишаться внизу, не обманить їхньої довіри, бо інакше вони не довідаються про Незвичайне і Загадкове.

Спіральні хмари, шалено обертаючись, летять повз мене. А я, поклавши палець на кнопку ескалатора, дивлюсь на зруйновану дорогу і - в себе. Щось зріє в мені, вимальовується, як на фотоплівці.

Тут, на цих зруйнованих східцях, «дитинчата» піднімуться, муситимуть піднятися на дуже високий щабель...

